11/05/2023

Η εορτή της Μεσοπεντηκοστής – Του Αρχιμανδρίτη Πέτρου, Καθηγουμένου Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου Έσσεξ Αγγλίας

/ Γνώμες

Η εορτή της Μεσοπεντηκοστής

Αρχιμανδρίτης Πέτρος, *Καθηγούμενος Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου Έσσεξ Αγγλίας*

Έχοντας διανύσει τη Μεγάλη Σαρακοστή, βιώσαμε το γεγονός της Αναστάσεως, το οποίο ήταν η καρδιά του κηρύγματος των πρώτων Χριστιανών, πριν ακόμη συγγραφούν τα Ευαγγέλια. Μερικοί υπομνηματιστές σημειώνουν, ότι όλες οι προφητείες της Παλαιάς Διαθήκης σχετικά με το χάρισμα του Αγίου Πνεύματος, (όπως αυτή του Ιωήλ: «εκχεώ από του Πνεύματός μου επί πάσαν σάρκα»[1]), παρέπεμπαν στα έσχατα• κατά την αντίληψή τους, τότε, επρόκειτο ο Θεός να εξαπολύσει το Πνεύμα Του στη Γη. Ωστόσο, στις πρώτες χριστιανικές κοινότητες, μετά την Ανάσταση και την Πεντηκοστή, η προσδοκία και ο πόθος των χριστιανών αναζωπυρωνόταν με τη γνώση, ότι τα έσχατα είχαν ήδη φθάσει σε αυτούς, διότι

είχαν ήδη ζωντανή εμπειρία αυτού του Πνεύματος, το οποίο έμελλε να έλθει στα τέλη των αιώνων. Ο Θεός τους είχε ήδη χαρίσει τον αρραβώνα της μέλλουσας κληρονομίας[2], και προσδοκούσαν τον ερχομό του Χριστού με δίψα κραταιά, κράζοντας: « μαράν αθά, έρχου, Κύριε»[3]. Ο απ. Παύλος λέει στους Κορινθίους με τόση πεποίθηση ότι: «όσαι γαρ επαγγελίαι Θεού, εν Αυτώ το ναι και εν Αυτώ το αμήν». Ὅ,τι είχε υποσχεθεί ο Θεός έχει ήδη τελεσθεί, διότι Εκείνος «εσφράγισεν ημάς και έδωκε τον αρραβώνα του Πνεύματος εν ταις καρδίαις ημών»[4] . Συνεπώς, ένοιωθαν συνδεδεμένοι με τα έσχατα, με τη Δευτέρα Παρουσία του Κυρίου, και προσεύχονταν: «ελθέτω η χάρις του Θεού και παρελθέτω ο κόσμος».

Γι’ αυτό, για τους πρώτους Χριστιανούς δεν είχε τόση σημασία πότε θα έλθει και πάλι ο Κύριος, γιατί ήταν ήδη παρών, όπως είπε ο απ. Παύλος στους Θεσσαλονικείς [5], θέλοντας να στρέψει την προσοχή τους στην εμπειρία της Παρουσίας του Αναστάντος Χριστού στην ίδια τη συναγωγή τους εν τη προσευχή και τη κλάση του άρτου. Στον Τιμόθεο λέει: «Μνημόνευε Ιησούν Χριστόν εγηγερμένον εκ νεκρών» [6]. Και μπορούσε να πει τα λόγια αυτά με εξουσία, διότι είχε βιώσει το πέρασμα από τον θάνατο στη ζωή στην δική του ύπαρξη. Παρόλο που αποκαλούσε τον εαυτό του βδέλυγμα, «έκτρωμα», διότι ήταν διώκτης της Εκκλησίας, εντούτοις, λέει: «χάριτι δε Θεού ειμι ο ειμι· και η χάρις αυτού η εις εμέ ου κενή εγενήθη, αλλά περισσότερον αυτών πάντων εκοπίασα, ουκ εγώ δε, αλλ’ η χάρις του Θεού η συν εμοί»[7]. Η Πρόνοια του Θεού τον έφερνε συχνά στο κατώφλι του θανάτου, αλλά τον έσωσε πάλιν και πολλάκις, ώστε να μην έχει πεποίθηση στον εαυτό του, αλλά σ’ Εκείνον που είναι ικανός να ανασταίνει τους νεκρούς[8].

Λέμε όλα αυτά για τον απ. Παύλο, επειδή την Πεντηκοστή η χάρη του Αγίου Πνεύματος διείσδυσε στην ίδια τη φύση του ανθρώπου και σφράγισε το πέρασμα αυτό από τον θάνατο στη ζωή διά παντός και όχι μόνο παροδικά, όπως στην Παλαιά Διαθήκη. Αυτό πρέπει να επαναληφθεί και στη ζωή του καθενός από μας, διότι κανένας δεν μπορεί να είναι χριστιανός χωρίς να έχει μικρή δόση της εμπειρίας, την οποία βλέπουμε άφθονα στους Αγίους μας. Αφού πέρασαν από το μυστήριο του Σταυρού, ο αγιασμός του Θεού διαπέρασε πλήρως το είναι τους. Κανείς δεν μπορεί να εισέλθει στον υπερώο της Πεντηκοστής χωρίς τον Γολγοθά• ο καθένας ζει το μυστήριο της Πεντηκοστής στο μέτρο που σταυρώνεται. Η Μεγάλη Σαρακοστή είναι, πράγματι, καιρός μετάνοιας, αλλά η περίοδος από το Πάσχα μέχρι την Πεντηκοστή είναι καιρός ακόμη μεγαλύτερης μετάνοιας, γιατί βλέπουμε την αντίθεση ανάμεσα στη δίψα και τον πόθο της Εκκλησίας, και την πτώση όλης της φύσεώς μας. Ελκυόμαστε διαρκώς προς τη γη, και δεν μπορούμε να λυτρωθούμε από τη εξουσία της. Ωστόσο, η Εκκλησία μας προτρέπει αυτές τις ημέρες, διεγείροντας τον ζήλο μας για το χάρισμα της επαγγελίας του Πατρός. Το να εξετάσουμε την καρδιά μας ενώπιον αυτής της συνειδήσεως της Εκκλησίας μας θα προκαλέσει συσσεισμό μέσα μας και θα φέρει πνεύμα μετάνοιας, διότι αντιλαμβανόμαστε καθαρά, ότι ο πόθος μας έχει σβήσει και δεν είμαστε σε θέση

να πούμε όπως ο άγ. Σιλουανός: «Διψά η ψυχή μου τον Κύριο».

Σβήνουμε τη δίψα μας για τον Θεό όταν ακολουθούμε το δικό μας θέλημα και δεχόμαστε ανθρώπινες παρηγοριές. Εκείνος που ζει σύμφωνα με το θέλημά του, δεν μπορεί να έχει δίψα για τον Θεό, αφού είναι ικανοποιημένος με όσα έχει. Δεν βλέπει την ώρα να τελειώσει η προσευχή. Ενώ εκείνος που «κόβει» το θέλημά του αρχίζει να διψά για τον Θεό και δεν βλέπει την ώρα να παρασταθεί και πάλι μόνος του ενώπιον του Θεού στην προσευχή. Ο Θεός προσπαθεί να διεγείρει μέσα μας τον πόθο να προσκολληθούμε σε Αυτόν, ώστε να υπάρχει συνεργεία μεταξύ Θεού και ανθρώπου. Στο σημερινό Ευαγγέλιο, θέλοντας να διεγείρει τον πόθο του παραλυτικού, ο Χριστός τον ρώτησε: «θέλεις υγιής γενέσθαι;»[9]. Εκείνος περίμενε τριάντα οκτώ χρόνια δίπλα στην κολυμβήθρα, και βεβαίως ήθελε να θεραπευθεί. Συχνά όμως βολευόμαστε στην αδυναμία μας και προτιμούμε να παραμείνουμε όπως είμαστε. Ποιος θέλει να υποσθεί τη θεραπεία του Θεού; Ωστόσο, χωρίς πόθο εκ μέρους μας, ο Θεός δεν θα μας επιβάλει τη θεραπεία Του. Στο βιβλίο του: «Δίψα αιώνιας ζωής», ο π. Ζαχαρίας συνιστά τρεις προσευχές, τις οποίες μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου για να διεγείρουμε την προσδοκία μας: το Τροπάριο της Μεσοπεντηκοστής, τον Οίκο της Πεντηκοστής και τον Ψαλμό 118. Εμφορούμενες από το Άγιο Πνεύμα, οι προσευχές αυτές, μεταφέρουν τον νου του ανθρώπου από οτιδήποτε τον ταλαιπωρεί μέσα στον σάλο της καθημερινότητας, και τον στρέφουν σε αιώνιες, ασάλευτες αλήθειες. Αν ο άνθρωπος τις προσφέρει με συντριβή, τέτοιες προσευχές μπορούν να αλλάξουν τελείως την κατάσταση της καρδιάς του.

Στο κεφάλαιό του για τη Μεσοπεντηκοστή, ο π. Ζαχαρίας παραθέτει τον Άγιο Ιωάννη της Κλίμακας που λέει: «εάν ένα ανθρώπινο σώμα που εγγίζει σε άλλο υφίσταται κάποια επίδραση και αλλοίωση, πως δεν θα δοκιμάση επίδραση και αλλοίωση εκείνος που με καθαρά χέρια εγγίζει (διά της προσευχής και της θεωρίας) το «σώμα» του Θεού;»[10]. Όντως, ο άνθρωπος εισέρχεται σε κοινωνία με τη χάρη του Θεού μόνο αν προσεγγίσει με αγνεία. Πως μπορούμε ποτέ να έχουμε χέρια καθαρά, αφού αμαρτάνουμε ακόμη και αν ζήσουμε μια μέρα σε αυτόν τον κόσμο; Τέτοια καθαρότητα και αθωότητα μας δίδονται με τα δάκρυα της μετάνοιας. Είναι χάρισμα, αλλά όπως και με τον παραλυτικό, ο Χριστός επιθυμεί την εκούσια συνεργασία μας. Και προσφέρουμε την ελεύθερή μας προαίρεση με τα δάκρυα στην προσευχή. Τότε «αγγίζουμε το σώμα του Θεού»• η κοινωνία μας μαζί Του γίνεται τόσο απτή που μας μεταποιεί ολοκληρωτικά, ώστε να μην μπορούμε ποτέ πλεόν να αναζητήσουμε επίγειες παρηγοριές. Στην πραγματικότητα, βγαίνοντας από τέτοια προσευχή, ο άνθρωπος δεν σκέφτεται καν να στραφεί προς αυτόν τον κόσμο• μάλλον, επιθυμεί να μην βγει ποτέ πλέον από μια τέτοια προσευχή. Η πληγή που προκαλείται στο στήθος, με τη μετάνοια και τα δάκρυα, είναι αυτό που βλέπουμε στον άγ. Σιλουανό: είχε πόθο τόσο διακαή, ώστε όταν διαβάζουμε τα γραπτά του, είναι σαν να ακούμε ύμνους της Πεντηκοστής: «Διψά η

ψυχή μου τον Κύριο και με δάκρυα Τον ζητώ. Πως να μη Σε ζητώ; Εσύ με ζήτησες πρώτος και μου έδωσες να γευθώ τη γλυκύτητα του Αγίου Πνεύματος, και η ψυχή μου Σε αγάπησε έως τέλους».

Ερώτηση: Ο Π. Ζαχαρίας λέει στο βιβλίο του, ότι ο Κύριος μας εκπαιδεύει περισσότερο με την απουσία Του παρά με την παρουσία Του. Θα μπορούσατε να το εξηγήσετε;

Απάντηση: Για τον άνθρωπο που δεν έχει πίστη, η απουσία του Χριστού δεν είναι παιδεία. Στην πραγματικότητα, βολεύεται καλύτερα χωρίς Αυτόν, όπως ο Μεγάλος Ιεροεξεταστής του Ντοστογιέφσκη, ο οποίος είπε στον Χριστό: «Έκανες το δικό Σου μέρος, τώρα άφησε το θέμα σε μας• άφησέ μας ήσυχους». Ο Θεός εκπαιδεύει με την απουσία Του όσους έχουν πίστη σε Αυτόν και Τον αναζητούν. Τα τρία χρόνια που οι μαθητές ζούσαν μαζί με τον Κύριο, αυτό ήταν μεγάλο σχολείο, και η ένταση αυτή αυξήθηκε ακόμη περισσότερο μετά την Ανάστασή Του, όταν τους εμφανιζόταν συχνά. Μετά την Ανάληψη, τους εγκατέλειψε για δέκα ημέρες μέχρι την Πεντηκοστή. Όπως λένε οι Πατέρες, ο Θεός είναι σαν τη μητέρα που κρύβεται όταν κλαίει το παιδί, ώστε να εντείνουμε την κραυγή μας προς Αυτόν. Ο άγιος Σιλουανός θρηνεί διότι έχασε τον Θεό, αλλά στην πραγματικότητα δίνει μαρτυρία, ότι κατείχε αμετάκλητα τον Θεό. Αυτή η παιδεία της απουσίας του Θεού Τον κάνει δικό μας για πάντα, διότι μέσα στον πόνο και τον φόβο μας, στεκόμενοι στο χείλος της αιώνιας απώλειας, ανοίγουμε την καρδιά μας σε Εκείνον σε βάθος• μέσα έξω• δεν μένει τίποτε κρυμμένο ή αθεράπευτο. Χωρίς την απουσία αυτή, ο άνθρωπος δεν μπορεί να στραφεί προς τον Θεό με όλο του το είναι, όπως απαιτεί η εντολή. Οι Πατέρες της Ερήμου λένε, ότι αν ποτίζεις ένα δέντρο συνέχεια, τελικά θα πεθάνει. Χρειάζονται και περιόδοι ξηρασίας για να μπορέσουν οι ρίζες του να προχωρήσουν βαθύτερα. «Εις Ον άρτι μη ορώντες, πιστεύοντες δε αγαλλιάσθε χαρά ανεκλαλήτω και δεδοξασμένη», λέει ο απ. Πέτρος[11]. Οι μαθητές χάρηκαν που είδαν τον Αναστάντα Κύριο, αλλά μετά την Πεντηκοστή είχαν ακόμη μεγαλύτερη χαρά «ότι κατηξιώθησαν υπέρ του ονόματος ατιμασθήναι»[12]. Το να πάσχουν για χάρη του Χριστού τους έγινε αιώνιος, άφθαρτος στέφανος.

Ερώτηση: Πως μας βοηθάει η μνήμη του Εσταυρωμένου Κυρίου την ώρα της δοκιμασίας;

Απάντηση: Κάποτε ένας μοναχός παραπονέθηκε στον Γέροντά του, ότι ένας αδελφός δεν τον βοηθούσε στην εργασία του, και ο Γέροντας του είπε να πάει να σταθεί μπροστά στον Εσταυρωμένο Χριστό και να διαβάσει το Τροπάριο που ψάλλουμε τη Μεγάλη Πέμπτη, το οποίο λέει: «Έκαστον μέλος της αγίας Σου σαρκός, ατιμίαν δι’ ημάς υπέμεινε, τας ακάνθας η κεφαλή, η όψις τα εμπτύσματα, αι σιαγόνες τα ραπίσματα, το στόμα την εν όξει κερασθείσαν χολήν τη γεύσει, τα ώτα τας δυσσεβείς βλασφημίας…». «Μετά», του είπε ο Γέροντας, «αν τολμάς, επέστρεψε για να παραπονηθείς για τον αδελφό σου». Επομένως, το να κρατάμε

τον Χριστό μπροστά στα μάτια μας θα μας κρατήσει αναμάρτητους. «Προωρώμην τον Κύριον ενώπιόν μου διά παντός ότι εκ δεξιών μου εστιν ίνα μη σαλευθώ»[13].

Ερώτηση: Πως διαφέρει η πατρότητα του Θεού Πατρός από την πατρότητα του Χριστού;

Απάντηση: Πρέπει πάντοτε να κάνουμε διάκριση μεταξύ της ζωής της άναρχης Αγίας Τριάδος και της θειας οικονομίας για τη σωτηρία μας που επιτέλεσε ο Χριστός στην ιστορία. Στην Αγία Τριάδα, ο Πατέρας γεννά τον Υιό και εκπορεύει το Άγιο Πνεύμα. Ο Χριστός είναι ο Υιός ο «εκ του Πατρός γεννηθείς προ πάντων των αιώνων», όπως λέμε στο Σύμβολο της Πίστεως, και «το Πνεύμα το Άγιον, το Κύριον», είναι εξίσου Θεός, αλλά εκπορεύεται από τον Πατέρα. Πρόκειται για υποστατικά ιδιώματα που δεν μπορούν να εναλλάσσονται. Στην οικονομία, ωστόσο, ο Χριστός είναι «ο Πατήρ του μέλλοντος αιώνος»[14]. Ο Γ. Σωφρόνιος έλεγε, ότι μπορούμε να αποκαλούμε τον Χριστό «Πατέρα» επειδή στο Βάπτισμα ενδυόμαστε την ενέργεια του Αναστάντος Χριστού και μέσω Αυτού γεννιόμαστε στην αιωνιότητα. «Ουδείς έρχεται προς τον Πατέρα ει μη δι’ εμού», λέει ο Κύριος [15].

Ερώτηση: Θα μπορούσατε να εξηγήσετε τη διαφορά μεταξύ της ψυχής και του πνεύματος στον άνθρωπο;

Απάντηση: Στα δόγματα χρησιμοποιούνται καθορισμένοι όροι. Για παράδειγμα, ο Χριστός είναι «ομοούσιος του Πατρός». Δεν μπορούμε να το αντικαταστήσουμε με μια «παρόμοια» έκφραση. Ωστόσο, στη γλώσσα των Πατέρων της Φιλοκαλίας, ο «νους» χρησιμοποιείται συχνά με την έννοια της «καρδιάς». Μερικές φορές το «πνεύμα» χρησιμοποιείται με την έννοια της «ψυχής». Το πνεύμα είναι η δωρεά του Θεού στην ψυχή. Είναι το υψηλότερο μέρος της ψυχής που δέχεται το Άγιο Πνεύμα. Μόνο οι αναγεννημένες ψυχές έχουν πνεύμα. Όταν ο Θεός ενεφύσησε στους ρώθωνες του Αδάμ, αυτός έγινε « εις ψυχήν ζώσαν»[16], ενώ για τον Χριστό λέμε, ότι είναι «Πνεύμα ζωοποιούν»[17]. Όταν αυτό το Πνεύμα του Θεού εισέρχεται στον άνθρωπο, γίνεται και αυτός πνεύμα, δηλαδή αποκτά αληθινή υπόσταση ενώπιον του Θεού.

Ερώτηση: Αν έχουμε χάσει τη χάρη της Αναστάσεως, πως μπορούμε να διατηρήσουμε τον ζήλο ζωντανό, ειδικά σε αυτή την περίοδο της Πεντηκοστής;

Απάντηση: Όντως, η φύση μας δεν αντέχει πολύ στη χάρη της Αναστάσεως. Όμως, όπως στη Μεγάλη Σαρακοστή προετοιμαζόμασταν για το Πάσχα παίρνοντας μικρή γεύση θανάτου στη σάρκα μας με τη νηστεία, τις μετάνοιες, τις ακολουθίες και την εξομολόγηση, ομοίως και αυτή η περίοδος μας προετοιμάζει για τη δωρεά του Αγίου Πνεύματος. Μπορεί ο Θεός να μη μας χαρίσει τη φλόγα του Παρακλήτου την

ημέρα της Πεντηκοστής, όταν την περιμένουμε, αλλά αν την αναζητούμε επιμελώς, από την καρδιά μας, ο Θεός δεν θα μας καταισχύνει• θα τη δώσει όταν γνωρίζει Εκείνος ότι είναι καλύτερα. Αυτό που έχει σημασία είναι να την αναζητήσουμε. Και σε αυτό μας βοηθούν οι ακολουθίες και οι ύμνοι της Εκκλησίας, τα αναγνώσματα της Αγίας Γραφής αυτής της περιόδου• όλα αυτά διεγείρουν την προσδοκία μας για το χάρισμα του Αγίου Πνεύματος. Τρόπον τινα, αυτή η περίοδος έχει ακόμη μεγαλύτερη ένταση. Οι Πατέρες της Φιλοκαλίας λένε, ότι η πράξις είναι το εφαλτήριο πάνω στο οποίο πατάμε για να ανέβουμε στη θεωρία, στη γνώση. Της περιόδου αυτής του Πεντηκοσταρίου προηγήθηκε η Μεγάλη Σαρακοστή, μια περίοδος πιο εντατικής ασκήσεως στο πρακτικό επίπεδο των αρετών. Και αν διανύσαμε σωστά αυτή την περίοδο της πράξεως, η προσευχή μας πρέπει να έρχεται πιο εύκολα, πρέπει να βιώνουμε πιο έντονα τη δύναμη του Ονόματος του Ιησού. Αυτός που μετανοεί με πολλά δάκρυα, έχει την καρδιά του έτοιμη να προσευχηθεί ακόπως με το Όνομα του Χριστού. Όταν τα δάκρυα προετοιμάζουν την καρδιά, το Όνομα έρχεται «ως δρόσος πρωϊνή»[18].

Ερώτηση: Πως μπορούμε να χαιρόμαστε στις θλίψεις μας όπως οι Απόστολοι μετά την Πεντηκοστή;

Απάντηση: Εκείνοι χαίρονταν διότι αγαπούσαν τον Κύριο. Είναι η αγάπη που γεννά στην καρδιά τον πόθο να πάσχουμε για τον Ηγαπημένο. Όπως Εκείνος μας φανέρωσε την αγάπη Του με τα πάθη Του, ομοίως, όταν η ψυχή τιτρώσκεται από την αγάπη του Χριστού, επιθυμεί να πάσχει για χάρη Του. Αυτό είναι ένα μυστήριο: σε αυτόν τον κόσμο, η θεια αγάπη εκφράζεται με πόνο και παθήματα. Όπως έλεγε εκείνος ο Αββάς Ισίδωρος που έτρωγε το φαγητό του όρθιος μέχρι τα βαθιά του γεράματα: «Ὅ,τι και αν υπέφερα δεν είναι τίποτε, ‘ότι έτι αμαρτωλών όντων ημών Χριστός υπέρ ημών απέθανεν’»[19]. Επομένως, ο πόθος του ανθρώπου να πάσχει για τον Θεό έρχεται στην ψυχή ως φυσική αναταπόδωση στην αγάπη του επί σφαγήν Αμνού του Θεού.

Ερώτηση: Όταν κάποιος μας αδικεί, νιώθουμε πόνο και έχουμε την τάση να αντιδρούμε δικαιολογώντας τον εαυτό μας. Τι μας βοηθάει να παραμείνουμε σιωπηλοί εκείνη τη στιγμή;

Απάντηση: Εγώ είμαι πολύ πτωχός, αλλά νομίζω, ότι κάτι που μας βοηθάει πολύ είναι η σφραγίδα της δωρεάς του Αγίου Πνεύματος. Κάθε φορά που μας αγγίζει στην προσευχή μας το Πνεύμα του Θεού, το Οποίο φλέγει την καρδιά μας και φωτίζει τον νου μας, κατεχόμεθα από μεγάλο φόβο να μην Τον προσβάλουμε. Τότε, κάθε αρνητικός λόγος κόβεται στο λαιμό σαν με ένα μαχαίρι. Δεν ανοίγουμε το στόμα να απαντήσουμε. Ενώ εκείνος που δεν έχει καμία κοινωνία με τη χάρη του Θεού ή έχει πολύ λίγη, θα απαντήσει πολύ εύκολα. Με το κριτήριο αυτό διακρίνεται μια αναγεννημένη ψυχή από εκείνες που δεν έχουν ακόμη αναγεννηθεί. Μόλις τους αγγίξεις λίγο, αμέσως αντιμιλούν και αυτό δείχνει, ότι έχασαν τη χάρη

του Θεού. Η χάρη είναι σαν ένας μυστικός φίλος στην καρδιά μας που μας λέει συνεχώς: «Μην πεις τον λόγο αυτό, αλλιώς θα σε εγκαταλείψω. Μην κάνεις αυτή την πράξη, αλλιώς θα μείνεις μόνος σου». Κατ’ αυτόν τον τρόπο, παραμένουμε στον φόβο του Θεού, που είναι η αρχή της αληθινής σοφίας[20]. Τότε προτιμούμε τα αιώνια αντί των προσκαίρων, τα άφθαρτα αντί των φθαρτών.

[1]Ιωήλ 3,1.
[2]Εφεσ. 1,14.
[3]Α’ Κορ. 16,22.
[4]Β’ Κορ. 1,20-22.
[5]Β’ Θέσ. 2,1-5.
[6]Β’ Τιμ. 2,8.
[7]Α’ Κορ. 15,9-10.
[8]Β’ Κορ. 1,9.
[9]Ιωαν. 5,6.
[10]Κλίμαξ 28,52.
[11]Α’ Πέτρ. 1,8.
[12]Πράξ. 5,41.
[13][13] Ψαλμ. 15,8.
[14]Ησ. 9,6.
[15]Ιω. 14,6.
[16]Γεν. 2,7.
[17]Α’ Κορ. 15,45.
[18]Ωσηέ 6,4.
[19]Ρωμ. 5,8.
[20]Ψαλμ. 110,10.